

ABSTRAKTI

Anu Ojaranta

Opetussuunnitelman oppimiskäsityksestä ja informaatiolukutaidosta

Yhteystiedot: Anu Ojaranta, Åbo Akademi, anu.ojaranta@abo.fi

Esitelmäni informaatiotutkimuksen päivillä koskee Suomen perusopetuksen opetussuunnitelmaa, sen esille tuomaa oppimiskäsitystä ja informaatiolukutaitoa opetussuunnitelman viitekehyksessä. Esitelmäni on osa tekeillä olevan väitöskirjani teoriaosuutta, jossa selvitetään millä tavalla informaatiolukutaito näkyy suomalaisessa opetussuunnitelmassa ja miten informaatiolukutaito ymmärretään oppimisen kontekstissa, yläkoulussa ja toimijoiden eli opettajien, rehtoreiden ja kirjastonhoitajien käsityksissä. Vastaako informaatiolukutaidon laaja käsitys sitä miten yksityiskohtaiset oppimisvaatimukset tulevat esille opetussuunnitelmassa ja vastaako se opetussuunnitelman oppimiskäsitystä?

Opetussuunnitelma

Opetushallituksen laatima kansallinen opetussuunnitelma on kaiken Suomessa annettavan perusopetuksen selkäranka. Se ohjaa opetuksen järjestämistä kunnissa ja kaupungeissa, vaikka kunnille on jätetty tiettyä vapautta toteutuksen ja painotusten muodossa. Suomessa on yhä suuri painotus oppikirjakeskeiseen opetukseen. Myös yksittäisellä opettajalla on paljon vapautta ja jääkin siis usein opettajan päätettäväksi, miten ja millä välinein sekä menetelmin opettaja kunkin asian opettaa.

Karila ja Nummenmaa (2002) artikkelissaan pohtivat asiantuntijuuden ja oppimisen tulkintoja opetussuunnitelmassa. Kun ajatellaan asioita ja miten käsitykset muodostuvat, ovat ne usein eri ihmisten tulkintoja samasta asiasta. Näin ollen voimme ajatella myös virallisen tahon esitysten olevan tulkintoja asioista, yksi tapa katsoa asiaa. Tämän pohjalta onkin mielekästä tutkia juuri näitä tulkintoja mitä opetussuunnitelma ja toimijat koulussa tekevät samasta asiasta eli informaatiolukutaidosta.

Opetussuunnitelman oppimiskäsitys

Suomalaisen opetussuunnitelman oppimiskäsitys on konstruktivistinen. Oppiminen ymmärretään ”yksilölliseksi ja yhteisölliseksi tietojen ja taitojen rakennusprosessiksi, jonka kautta syntyy kulttuurinen osallisuus” (POPS, 2004). Sosiaaliskulttuurinen ajatustapa myös näkyy vahvasti, ja myös kollektiivisuus ja yhteisöllisyys. ”Opittavana on uuden tiedon ja uusien taitojen lisäksi oppimis- ja työskentelytavat, jotka ovat elinikäisen oppimisen välineitä” (POPS, 2004). Oppimista korostetaan aktiivisena, päämääräsuuntautuneena ja usein myös tilannesidonnaisena toimintona sekä ongelmanratkaisuprosessina. Oppiminen riippuu kuitenkin ”oppijan aiemmin rakentuneesta tiedosta, motivaatiosta sekä oppimis- ja työskentelytavoista” (POPS, 2004).

Oletuksena on siis konstrukttiivinen tiedon karttumisen malli, jossa oppilaan tulee omaksua uutta tietoa oman jo olemassa olevan tietorakenteensa päälle ja konstruoida uutta tietämystä. Tämän suhteen on mielenkiintoista tarkastella opetussuunnitelmaa, sen yleistä ja ainekohtaisia osioita, informaatiolukutaidon kautta.

Christine Bruce:n malli ”7 faces of information literacy”

Christine Bruce (1997) tutki väitöskirjassaan korkeakouluopettajien käsityksiä informaatiolukutaidosta. Hän havaitsi, että on olemassa seitsemän toisiinsa sisältyvää tasoa, miten informaatiolukutaito ymmärretään. Tutkimuksen pohjalta hän kehitti teorian informaatiolukutaidon seitsemän porrasta, joista jokainen porras on edellytys seuraavalle portaalle. Mallissa informaatiolukutaidon alin käsitysmalli on informaatiolukutaito tietoteknisenä valmiutena. Toisessa vaiheessa informaatiolukutaito nähtiin tiedon haun osaamisen valmiutena. Kolmas vaihe on nähdä informaatiolukutaito prosessina, jonka avulla toimija ratkaisee käsillä olevan ongelman. Neljäs vaihe on informaation kontrollointia ja hallintaa. Siinä osataan tallentaa ja järjestää hankittua tietoa itselleen sopivalla tavalla jälleen uudestaan käytettäväksi. Kaikissa tähänastisissa vaiheissa tieto on objektiivista, ulkoa päin tulevaa ja noudettavaa. (Bruce, 1997)

Vasta viidennessä vaiheessa tiedosta tulee subjektiivista ja vaiheessa onkin kyse tiedon konstruoinnista. Viides vaihe tähtää oman tietopohjan kartuttamiseen; uuden oppimiseen ennestään tuntemattomista asioista. Kuudes vaihe on tietämyksen laajenemisen käsitys, jonka mukaan informaatiolukutaito tarkoittaa oman tietämyksen ja omien henkilökohtaisten perspektiivien ja intuition yhdistämistä niin että syntyy uusia näkökulmia. Brucen informaatiolukutaidon käsitysmallin viimeinen ja korkein taso on viisauden käsitys. Tämä käsitys tulee siitä, että informaatiolukutaitoisen yksilön voidaan odottaa käyttävän tietämystään ja osaamistaan viisaasti toisten hyväksi. Se tarkoittaa yksilön tietämyspohjaa yhdistettynä yksilön omiin arvoihin, uskoihin ja asenteisiin. (Bruce, 1997)

Diskurssianalyysi, diskurssien erot toimijoiden välillä

Diskurssianalyysi on tekstianalyysin eräs metodi. Faircloughin mukaan diskurssianalyysissä oletetaan, että kieli on erottamaton osa sosiaalista elämää ja näin ollen sosiaalisen tutkimuksen analyysin pitää ottaa huomioon myös kielenkäyttö. (Fairclough, 2003)

Opetussuunnitelma analysoidaan diskurssianalyysin menetelmällä ja analyysin viitekehyksenä toimii Christine Brucen seitsemän tason malli. Myöhemmin toteutettavat haastattelut tullaan myös analysoimaan diskurssianalyysillä, jotta sieltä myös saisi esille tutkimukseen osallistuvien ammattiryhmien omia diskursseja: opettajat, rehtorit ja kirjastonhoitajat. Usein puhutaan samoista asioista mutta eri termeillä eli kielelliset diskurssit saattavat erota toisistaan. Ajatellessa informaatiolukutaidon ja tiedonhallintataitojen termejä on esiintyvyydessä eroja; informaatioalan keskuudessa puhutaan usein informaatiolukutaidoista, mutta opetussuunnitelmassa käytetty vastaava termi on tiedonhallintataidot.

Alustavan analyysin kertomaa

Opetussuunnitelman analyysi on käynnissä. Alustavasti voi nähdä, että peilaten konstruktivistista oppimiskäsitystä, eivät informaatiolukutaidon vaatimukset usein yllä juuri ylemmäs kuin Christine Brucen mallin toiselle portaalle. Ottaen huomioon sen, että tiedon konstruointia ja näin ollen oppimista ja oman tietopohjan kartuttamista tapahtuisi mallin mukaan vasta tasolla viisi. Lopullinen analyysin odotetaan osoittavan mille informaatiolukutaidon tasolle käytännön pyrkimykset opetussuunnitelmassa kaiken kaikkiaan tähtäävät ja kohtaako se opetussuunnitelman määrittelemän konstruktivistisen

oppimiskäsityksen. Lopullisesta analyysistä tulee toivon mukaan artikkeli vuoden 2013 aikana.

Lähteet

Bruce, C (1997). *7 faces of information literacy*. Adelaide: Auslib Press.

Fairclough, N. (2003). *Analysing discourse : textual analysis for social research*. London: Routledge.

Karila, K. ja Nummenmaa, A.R. (2002). Asiantuntijuuden ja oppimisen opetussuunnitelmalliset tulkinnat. Kirjassa *Ongelmasta oivallukseen: ongelmaperustainen opetussuunnitelma*. Toimittaneet A.R. Nummenmaa ja Jorma Virtanen. Tampere: Tampere University Press.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2004). Helsinki: Opetushallitus.